

Pojęcie i cele kary kryminalnej

mgr Joanna Brzozowska
Katedra Prawa Karnego Materialnego

Pojęcie kary

- Każda kara stanowi dolegliwą, ujemną reakcję na zachowanie jednostki – w odniesieniu do kary kryminalnej mówimy o ujemnej reakcji na przestępstwo.
- Jest to pojęcie niejednoznaczne, bowiem możemy mówić o zagrożeniu ustawowym, albo karze orzekanej, bądź karze wykonywanej.
- Istotną cechą kary kryminalnej jest jej dolegliwość, która ma dotyczyć sprawcę osobiście. Przewidziane przez ustawodawcę kary charakteryzują się różną dolegliwością, która wyraża się, np. w pozbawieniu sprawcy dóbr osobistych jak wolność lub materialnych, bądź pozbawieniu pewnych praw, czyli w odebraniu lub uniemożliwieniu korzystania z tych praw w przyszłości.

- Stopień dolegliwości kary przewidzianej w ustawie nie zawsze jest tożsamy z dolegliwością kary wymierzonej konkretnemu sprawcy, bowiem zależy to nie tylko od rodzaju czy wysokości kary orzeczonej, ale także od osobistego odczucia sprawcy – ale – takie indywidualne odczucie nie zmienia istoty danej kary.
- Dolegliwość osobista kary dla sprawcy nie oznacza, że nie będą jej odczuwać też w pewnych sytuacjach osoby trzecie. Osobisty charakter kary powoduje, że zabronione jest odbywanie za skazanego kary, a także organizowanie lub przeprowadzania publicznej zbiórki na uiszczenie grzywny, uiszczenie grzywny za skazanego przez osobę niebędącą osobą najbliższą, ofiarowanie jemu już osobie mu najbliższej pieniędzy na ten cel.

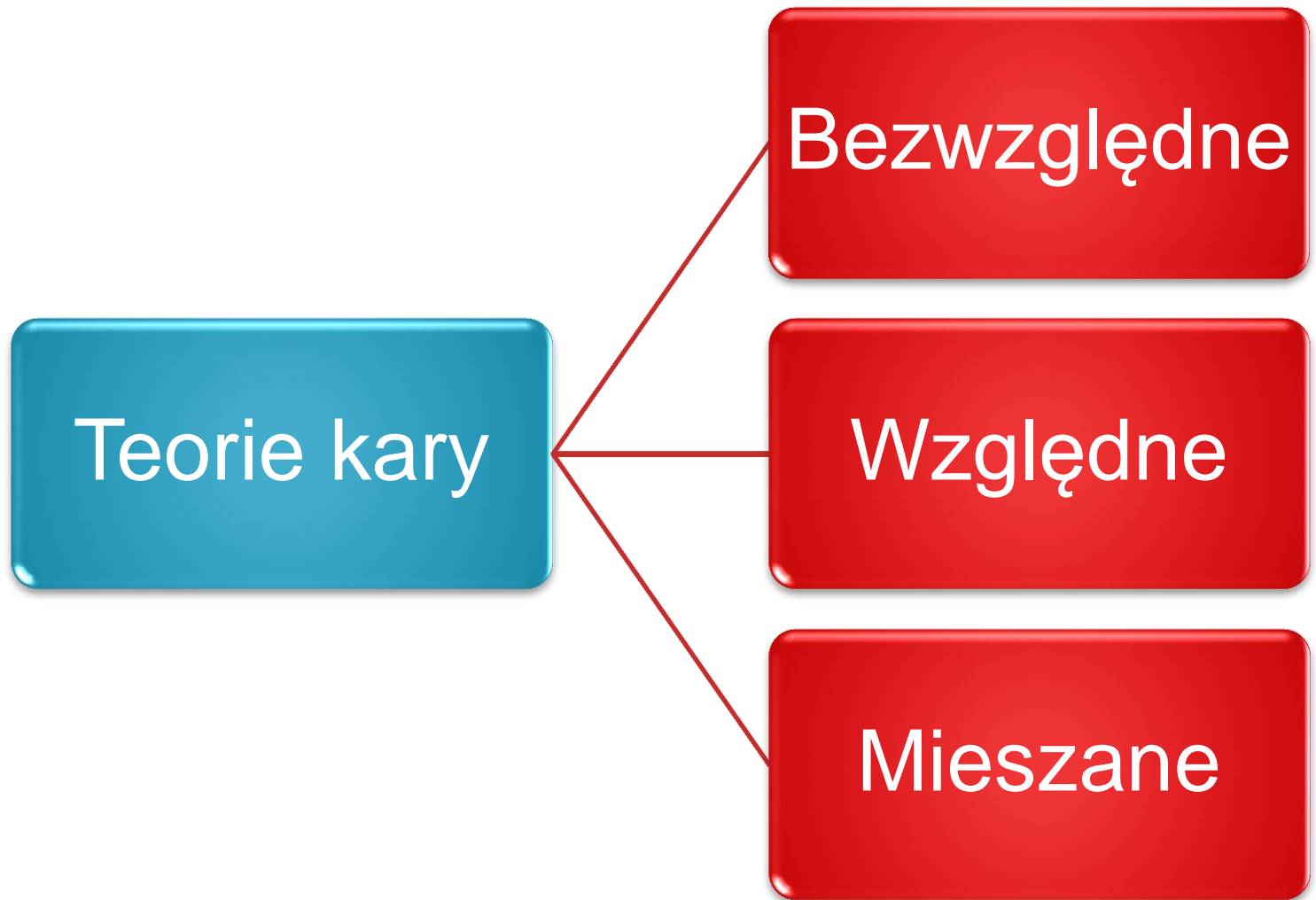
- Kara musi być przewidziana w ustawie – zasada *nulla poena sine lege*.
- Obok kary występują również inne środki reakcji prawnokarnej na przestępstwo, tj. środki karne, środki kompensacyjne, środki zabezpieczające, środki probacyjne, środki poprawcze.
- Kary są przewidziane wyłącznie wobec sprawców przestępstw, a więc w momencie, kiedy przypiszemy sprawcy winę.
- Kara powinna być sprawiedliwa.
- Karę kryminalną stosują wyłącznie uprawnione przez prawo organy państwowe w określonym ustawą trybie (sądy).

Kara, to przewidziana w ustawie, stosowana przez sądy, ujemna reakcja na popełnione przestępstwo, polegająca na zadaniu sprawcy osobistej dolegliwości mającej na celu zadośćuczynienie społecznemu poczuciu sprawiedliwości oraz wypełniającej cele prewencyjne.

Racjonalizacja i teorie kary

- Dlaczego stosujemy karę? – racjonalizacja.

Cele i funkcje kary

- **Cel**, to kategoria psychologiczna i oznacza wyobrażenie pewnego stanu rzeczy, które zamierza się poprzez karę osiągnąć, np. cele ogólne, bądź określonego rodzaju; cele dalsze i cele bliższe.
- **Funkcja** oznacza faktyczne następstwa, czy też skutki wywołane przez karę.

Funkcja kary dotyczy rzeczywistości, faktycznego działania kary, rzeczywistych skutków kary, natomiast **cel kary** to założenie, wyobrażenie skutków kary.

Cele kary

Sprawiedliwosciowy

Prewencja szczególna
(indywidualna)

Prewencja ogólna
(generalna)

Kompensacja

Ogólna charakterystyka katalogu kar

Katalog kar został ułożony według stopnia dolegliwości kary – od najłagodniejszej do kary najsurowszej. W pierwszej kolejności sędzia powinien rozważyć możliwość stosowania kar wolnościowych przed karą pozbawienia wolności.

Art. 32 k.k. Karami są:

- 1) grzywna;
- 2) ograniczenie wolności;
- 3) pozbawienie wolności;
- 4) 25 lat pozbawienia wolności;
- 5) dożywotnie pozbawienie wolności.

Prymat kar wolnościowych

Art. 58. § 1. Jeżeli ustawa przewiduje możliwość wyboru rodzaju kary, a przestępstwo jest zagrożone karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 5 lat, sąd orzeka karę pozbawienia wolności tylko wtedy, gdy inna kara lub środek karny nie może spełnić celów kary.

§ 2. (uchylony).

§ 2a. Kary ograniczenia wolności w postaci obowiązku, o którym mowa w art. 34 § 1a pkt 1, nie orzeka się, jeżeli stan zdrowia oskarżonego lub jego właściwości i warunki osobiste uzasadniają przekonanie, że oskarżony nie wykona tego obowiązku.

§ 3. (uchylony).

§ 4. (uchylony).

Grzywna

- **Art. 33. § 1.** Grzywnę wymierza się w stawkach dziennych, określając liczbę stawek oraz wysokość jednej stawki; jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, najniższa liczba stawek wynosi 10, zaś najwyższa 540.
- **§ 2.** Sąd może wymierzyć grzywnę także obok kary pozbawienia wolności wymienionej w art. 32 pkt 3, jeżeli sprawca dopuścił się czynu w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub gdy korzyść majątkową osiągnął.
- **§ 3.** Ustalając stawkę dzienną, sąd bierze pod uwagę dochody sprawcy, jego warunki osobiste, rodzinne, stosunki majątkowe i możliwości zarobkowe; stawka dzienna nie może być niższa od 10 złotych, ani też przekraczać 2000 złotych.

Cechy

- Pozostawienie skazanego w środowisku rodzinnym i zawodowym.
- Brak stygmatyzacji skazanego;
- Jest prosta i tania w wykonaniu;
- Względnie łatwo daje się stopniować, dostosowywać m.in. do wagi czynu, stopnia winy, czy sytuacji majątkowej sprawcy;
- Może pełnić funkcję indywidualno-ogólnoprewencyjną w zwalczaniu przestępczości gospodarczej czy w zwalczaniu innych przestępstw ukierunkowanych na osiągnięcie korzyści majątkowej.
- Dolegliwość majątkowa dotyczy nie tylko skazanego;
- Możliwość uiszczenia nie tylko przez skazanego przez co traci osobisty charakter.

Grzywna samoistna

- Gdy jest przewidziana w ramach ustawowego zagrożenia za dane przestępstwo; występuje samodzielnie bądź alternatywnie do innych kar;
- Gdy przewidziana jest w tzw. sankcji alternatywnej uregulowanej w art. 37a k.k., który stanowi, że:

Jeżeli ustawa przewiduje zagrożenie karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 8 lat, można zamiast tej kary orzec grzywnę albo karę ograniczenia wolności, o której mowa w art. 34 § 1a pkt 1 lub 4.

- Oraz gdy Są stosuje nadzwyczajne złagodzenie na podstawie art. 60 § 6 pkt 3 i 4 k.k.

Grzywna kumulatywna

§ 2. Sąd może wymierzyć grzywnę także obok kary pozbawienia wolności wymienionej w art. 32 pkt 3, jeżeli sprawca dopuścił się czynu w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub gdy korzyść majątkową osiągnął.

Sąd musi zważyć, aby łączna dolegliwość dwóch orzeczonych kar nie przekraczała stopnia winy oraz realizowała cele penalne.

Oraz

Art. 71. § 1. Zawieszając wykonanie kary, sąd może orzec grzywnę, jeżeli jej wymierzenie obok kary pozbawienia wolności na innej podstawie nie jest możliwe

System stawek dziennych

1. Określa się liczbę stawek dziennych kierując się wagą popełnionego przestępstwa, a zatem stopniem społecznej szkodliwości czynu, stopniem winy oraz biorąc pod uwagę względy indywidualno i ogólnoprewencyjna.
2. Określa się wysokość jednej stawki w odniesieniu do statusu majątkowego sprawcy.

Kodeks **modyfikuje** górną granicę liczby stawek dziennych:

- 4500 – przy wymiarze łącznej kary grzywny w wypadku określonym w art, 86 § 2b k.k.
- 3000 – w razie skazania za przestępstwo określone w art. 270a .k., art. 271a k.k., art. 277a § 1 k.k. – grzywna występuje obok kary pozbawienia wolności
- 810 – w przypadku nadzwyczajnego obostrzenia kary oraz wymierzenia kary łącznej
- 810 – w ramach probacyjnej kary zamiennej z art. 75a § 1 k.k.

W części szczególnej przewidziane są 2 przypadki obniżenia górnej granicy do 180 stawek dziennych – w art. 221 i 255 § 3 k.k.

Kara ograniczenia wolności

Art. 34. § 1. Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, kara ograniczenia wolności trwa najkrócej miesiąc, najdłużej 2 lata; wymierza się ją w miesiącach i latach.

§ 1a. Kara ograniczenia wolności **polega** na:

- 1) obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne;
- 2)(uchylony);
- 3)(uchylony);
- 4) potrąceniu od 10% do 25% wynagrodzenia za pracę w stosunku miesięcznym na cel społeczny wskazany przez sąd.

§ 1b. Obowiązki i potrącenie, o których mowa w § 1a, orzeka się łącznie lub osobno.

§ 2. W czasie odbywania kary ograniczenia wolności skazany:

- 1) nie może bez zgody sądu zmieniać miejsca stałego pobytu;**
- 2)(uchylony);**
- 3) ma obowiązek udzielania wyjaśnień dotyczących przebiegu odbywania kary.**

§ 3. Wymierzając karę ograniczenia wolności, sąd **może** orzec świadczenie pieniężne wymienione w art. 39 pkt 7 lub obowiązki, o których mowa w art. 72 § 1 pkt 2-7a.

Przy orzekaniu obowiązku nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne należy uwzględnić przede wszystkim właściwości i warunki osobiste sprawcy, warunki pracy skazanego oraz wymiar innych obowiązków.

Sąd na podstawie art. 34 § 3 k.k. może również orzec inne obowiązki (fakultatywnie):

- Świadczenie pieniężne wymienione w art. 39 pkt 7 k.k.
- Obowiązki, o których mowa w art. 72 § 1 pkt 2-7a k.k.
 - Przeproszenie pokrzywdzonego
 - Wykonywanie ciężącego na skazanym obowiązku łożenia na utrzymanie innej osoby
 - Obowiązek wykonywania pracy zarobkowej, nauki lub przygotowania się do zawodu
 - Powstrzymywanie się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających
 - Poddanie się terapii uzależnień
 - Poddanie się terapii, w szczególności psychoterapii lub psychoedukacji
 - Uczestnictwo w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych
 - Powstrzymywanie się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach
 - Powstrzymywanie się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonego albo innych osób

Art. 35. 1. Nieodpłatna, kontrolowana praca na cele społeczne jest wykonywana w wymiarze od 20 do 40 godzin w stosunku **miesięcznym**.

§ 2. Potrącenie wynagrodzenia za pracę może być orzeczone wobec osoby **zatrudnionej**; w okresie, na jaki zostało orzeczone potrącenie, skazany nie może rozwiązać bez zgody sądu stosunku pracy.

§ 3. (uchylony).

§ 4. Do orzekania świadczenia pieniężnego wymienionego w art. 39 pkt 7 oraz obowiązków, o których mowa w art. 72 § 1 pkt 2-7a, przepis art. 74 stosuje się odpowiednio.

Sankcja alternatywna oraz instytucja kary mieszanej

Art. 37a k.k. Jeżeli ustawa przewiduje zagrożenie karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 8 lat, można zamiast tej kary orzec grzywnę albo karę ograniczenia wolności, o której mowa w art. 34 § 1a pkt 1 lub 4.

Art. 37b. W sprawie o występki zagrożony karą pozbawienia wolności, niezależnie od dolnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego w ustawie za dany czyn, sąd może orzec jednocześnie karę pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym 3 miesięcy, a jeżeli górna granica ustawowego zagrożenia wynosi przynajmniej 10 lat - 6 miesięcy, oraz karę ograniczenia wolności do lat 2. Przepisów art. 69-75 nie stosuje się. W pierwszej kolejności wykonuje się wówczas karę pozbawienia wolności, chyba że ustawa stanowi inaczej

Kary izolacyjne

- Pozbawienie wolności
- 25 lat pozbawienia wolności
- Dożywotnie pozbawienie wolności

Art. 37. Kara pozbawienia wolności wymieniona w art. 32 pkt 3 trwa najkrócej miesiąc, najdłużej 15 lat; wymierza się ją w miesiącach i latach.

25 lat pozbawienia wolności

Należy ją stosować z dużą ostrożnością z uwagi na jej **dominującą eliminacyjną** funkcję.

„Kara 25 lat pozbawienia wolności ma charakter w pewnym sensie wyjątkowy i wymierzana powinna być wtedy, gdy nawet kara 15 lat pozbawienia wolności nie byłaby wystarczająca z punktu widzenia realizacji wszystkich celów kary pozbawienia wolności wobec sprawcy przestępstwa o wielkim ładunku społecznego niebezpieczeństwa.

Karę 25 lat pozbawienia wolności należy wymierzać zatem za przestępstwa o wielkim ładunku społecznego niebezpieczeństwa, gdy zagrożone nią przestępstwo popełnione zostało w szczególnie obciążających okolicznościach, przez sprawcę, który swym dotychczasowym życiem lub poprzez sposób popełnienia przestępstwa, wykazał znaczny stopień zdemoralizowania i w związku z tym powinien być poddany szczególnie długotrwałemu procesowi resocjalizacji w zakładzie karnym i wtedy, gdy za jej wymierzeniem przemawia prawidłowo pojmowany wzgląd na społeczne oddziaływanie kary, a nadto kara 15 lat pozbawienia wolności nie byłaby wystarczająca dla realizacji wszystkich dyrektyw wymiaru kary z art. 50 § 1 i 2 d.k.k.”

Wyrok SN z 09.03.1979 r., III KR 238/78

Joanna Brzozowska

Dożywotnie pozbawienie wolności

Pełni przede wszystkim funkcję zabezpieczającą, izolując najgroźniejszych, niebezpiecznych sprawców najcięższych zbrodni od społeczeństw, a także uniemożliwia sprawcy ponowne popełnienie przestępstwa.

Art. 54 § 2 k.k. Wobec sprawcy, który w czasie popełnienia przestępstwa nie ukończył 18 lat, nie orzeka się kary dożywotniego pozbawienia wolności.

Art. 77. § 1. Skazanego na karę pozbawienia wolności sąd może warunkowo zwolnić z odbycia reszty kary tylko wówczas, gdy jego postawa, właściwości i warunki osobiste, okoliczności popełnienia przestępstwa oraz zachowanie po jego popełnieniu i w czasie odbywania kary uzasadniają przekonanie, że skazany po zwolnieniu będzie stosował się do orzeczonego środka karnego lub zabezpieczającego i przestrzegał porządku prawnego, w szczególności nie popełni ponownie przestępstwa.

§ 2. W szczególnie uzasadnionych wypadkach sąd, wymierzając karę wymienioną w art. 32 pkt 3-5, może wyznaczyć surowsze ograniczenia do skorzystania przez skazanego z warunkowego zwolnienia niż przewidziane w art. 78.

Art. 78. § 1. Skazanego można warunkowo zwolnić po odbyciu co najmniej połowy kary.

§ 2. Skazanego określonego w art. 64 § 1 można warunkowo zwolnić po odbyciu dwóch trzecich kary, natomiast określonego w art. 64 § 2 po odbyciu trzech czwartych kary.

§ 3. Skazanego na karę 25 lat pozbawienia wolności można warunkowo zwolnić po odbyciu 15 lat kary, natomiast skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności po odbyciu 25 lat kary.

Charakterystyka

Środki karne, podobnie jak kary, zawierają w sobie mniejszy lub większy stopień dolegliwości. Różnice między karami i środkami karnymi mają zatem bardziej charakter formalny niż merytoryczny.

Środki karne z uwagi na swój mieszany charakter mogą pełnić różne funkcje penalne. Większość z nich pełni wyraźnie **funkcję prewencyjną**, tj. zakaz prowadzenia pojazdów, zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej; zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub z opieką nad nimi; zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu; zakaz wstępu na imprezę masową; zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych.

Inne mają **charakter represyjny** –
pozbawienie praw publicznych, podanie
wyroku do publicznej wiadomości.

Można je orzekać pojedynczo lub
kumulatywnie, należy jednak uważać,
aby kumulacja środków karnych nie
zwiększała dolegliwości, szczególnie
wówczas, gdy są orzekane obok kary.

Samoistne orzeczenie środka karnego

Art. 59. Jeżeli przestępstwo jest zagrożone karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 3 lat albo karą łagodniejszego rodzaju i społeczna szkodliwość czynu nie jest znaczna, sąd może odstąpić od wymierzenia kary, jeżeli orzeka jednocześnie środek karny, przepadek lub środek kompensacyjny, a cele kary zostaną w ten sposób spełnione.

Art. 60 § 7. Jeżeli czyn zagrożony jest więcej niż jedną z kar wymienionych w art. 32 pkt 1-3, nadzwyczajne złagodzenie kary polega na odstąpieniu od wymierzenia kary i orzeczeniu środka karnego wymienionego w art. 39 pkt 2-3, 7 i 8, środka kompensacyjnego lub przepadku; przepisu art. 61 § 2 nie stosuje się.

Katalog środków karnych

Art. 39. Środkami karnymi są:

- 1) pozbawienie praw publicznych;
- 2) zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej;
 - 2a) zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub z opieką nad nimi;
 - 2b) zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu;
 - 2c) zakaz wstępu na imprezę masową;
 - 2d) zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych;
 - 2e) nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym;
- 3) zakaz prowadzenia pojazdów;
- 4) (uchylony);
- 5) (uchylony);
- 6) (uchylony);
- 7) świadczenie pieniężne;
- 8) podanie wyroku do publicznej wiadomości.

Wymiar orzekania

- Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, pozbawienie praw publicznych oraz zakaz i nakaz wymienione w art. 39 pkt 2d i 2e – zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych; nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, **orzeka się w latach, od roku do lat 10.**
- zakazy wymienione w art. 39 pkt 2-2b i 3 – zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej; zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub z opieką nad nimi; zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu; zakaz prowadzenia pojazdów, **orzeka się w latach, od roku do lat 15.**
- zakaz wymieniony w art. 39 pkt 2c – zakaz wstępu na imprezę masową, **orzeka się w latach od lat 2 do 6.**

Art. 43 k.k. § 1a. Obowiązek, o którym mowa w art. 41a § 1 zdanie drugie i § 2 zdanie drugie - obowiązkiem zgłaszania się do Policji lub innego wyznaczonego organu w określonych odstępach czasu, **orzeka się w miesiącach, najkrócej na 3 miesiące, najdłużej na 12 miesięcy.**

§ 2. Pozbawienie praw publicznych, zakazy i nakaz obowiązują od uprawomocnienia się orzeczenia.

§ 2a. Okres, na który orzeczono zakazy, nie biegnie w czasie odbywania kary pozbawienia wolności, chociażby orzeczonej za inne przestępstwo.

§ 2b. Okres, na który orzeczono pozbawienie praw publicznych za dane przestępstwo, nie biegnie w czasie odbywania kary pozbawienia wolności za to przestępstwo.

§ 3. Orzekając zakaz określony w art. 42 – zakaz prowadzenia pojazdów, sąd nakłada obowiązek zwrotu dokumentu uprawniającego do prowadzenia pojazdu; do chwili wykonania obowiązku okres, na który orzeczono zakaz, nie biegnie